Novitates Theriologicae, 2022, Pars 14: 305–308
Українське теріологічне товариство НАН України

Скорик Олександра Федорівна — віланійна королева

Леонід Рековець, Аліна Ступак, Вікторія Смаголь

Національний науково-природничий музей НАН України
e-mail: leonid.rekovets@upwr.edu.pl;orcid:0000-0001-9934-7095

***Rekovets, L., A. Stupak, V. Smagol.* Oleksandra Skoryk — the Villanian queen.** — Oleksandra Skorik was a researcher of small mammals of the Neogene and Quaternary periods. She worked with faunal material recovered from the Black Sea and Azov Sea regions of Ukraine. In co-operation with V. O. Topachevsky, she published more than 30 articles, which deal with different species such as hamsters, jerboas, and murids. She described 10 new species of leporids and rodents. An active participant in the creation of the palaeontological exhibition of the museum, curator scientific collections, and author of some exhibitions of the museum, she was actively involved in the social life of the department and enjoyed its recognition and respect.

Біографічні дані

Олександра Федорівна Скорик народилася 25 березня 1930 р. в с. Шарки Рокитнянського р-ну Київської обл. в сім'ї колгоспників — Федора Афанасійовича та Фекли Іванівни Скорик. У 1950 р., по закінченні 10-річки, вступила до Київського ветеринарного інституту (нині у складі НУБіП), який закінчила у 1955 р. за спеціальністю ветлікаря і була направлена на роботу до радгоспу с. Лашівка Дніпропетровської обл. Згодом переїхала у с. Новоазовське у Донецькій обл., де працювала лікарем районної ветлікарні, потім до с. Шубків Рівненської обл., де працювала м.н.с. Рівненської дослідної станції.

1976 р. на зустрічі мікропалеотеріологів у Зоологічному інституті АН СРСР (ЗІН) проф. І. М. Громов назвав Олександру Федорівну «віланійна королева»: 1972 р. дослідниця опублікувала актуальну дотепер працю «Коренезубі безцементні полівки роду *Villanyia* пізньоміоценових відкладів півдня України». Це був важливий підсумок наявних, а одночасно і представлення нових матеріалів з історії цього роду — предків філетичної лінії *Prolagurus–Lagurus*, яких тепер об'єднують під назвою *Borsodia.*

Рис. 1. Скорик Олександра Федорівна (1930–2004), 1979 р. Фото з архіву ННПІМ.

У 1960 р. у зв'язку зі вступом до аспірантури чоловіка, Геннадія Мацуки, переїхала до Києва, де працювала старшим лаборантом відділу тваринництва ВДНГ. У 1961 р. прийнята на посаду старшого лаборанта у відділ палеозоології Інституту зоології АН УРСР (ІЗАН, нині ННПМ), яким керував І. Г. Підоплічко. У 1973 р. за результатами вивчення вимерлих фаун розрізів Тилигульського лиману захистила кандидатську дисертацію під керівництвом В. О. Топачевського, захист в ІЗАН. У відділі палеонтології пропрацювала 43 роки. Олександри Федорівни не стало за кілька місяців після остаточного виходу на пенсію — 15.12.2004.

Ключові наукові доробки

Наукова діяльність Олександри Федорівни пов'язана з дослідженням мікротеріофауни з місцезнаходжень неогенового часу та четвертинного періоду. Всі дослідження і публікації виконані під керівництвом В. О. Топачевського та у співавторстві з ним. Початок цьому процесу поклав опис нового виду коренезубої безцементної полівки *Dolomys ukrainicus* Topacevski et Scoric з пізньопліоценового місцезнаходження Черевичне на лівому березі Хаджибейського лиману (Топачевский & Скорик 1967).

Пізніше детально опрацьовані й опубліковані праці по вимерлих фаунах Тилигульського (Топачевський & Скорик 1977) і Хаджибейського (Топачевський *et al.* 1987) лиманів, підсумовані результати морфо-еволюційної та систематичної ревізії представників нижчих хомякоподібних пізнього неогену та плейстоцену півдня Східної Європи (Топачевський & Скорик 1992). Остання праця включає опис ряду нових родових та видових таксонів.

Не менш важливими є наукові напрацювання О. Ф. Скорик стосовно еволюції та систематики окремих представників мікротеріофауни, зокрема родів *Ochotonoides, Ischymomys, Microlophiomys, Lophocricetus, Pliopygerethmus, Protalactaga, Villanyia, Mimomys* тощо. Описано видові та підвидові таксони, подана їхня порівняльно-морфологічна характеристика, визначено можливі шляхи їх міграцій та формування ареалів у часі, окреслено вірогідні філогенетичні стосунки та роль у формуванні сучасних таксонів, а відповідно і біоценозів (Топачевский & Скорик 1979, 1984, 1988).

Олександрі Федорівні належать також ряд праць із систематизації та узагальненню відомостей щодо груп пізньоміоценових та ранньопліоценових гризунів родин вивіркові Sciuridae, соневі Myoxidae, стрибунцеві Zapodinae, стрибакові Dipodidae та вимерлої родини Eomidae. Отримані нею аналітичні дані представлено у вигляді динаміки теріоасоціацій, які відображають поступовість та почерговість змін таких асоціацій у часі, в залежності від кліматичних подій (Топачевский & Скорик 1986).

Примітним, але короткочасним зацікавленням О. Ф. Скорик було вивчення слідів запальних станів на кістках копитних, зокрема гіпаріонів. Такі патологічні зміни мали місце на кістках посткраніального скелета у вигляді

новоутворень, що ймовірно було спричинено прижиттєвими травмами й оцінено як захисна реакція організму (Скорик 1979).

Реконструкція умов існування видів, тобто біоценозів та їх стратиграфічна приуроченість відповідно до наявної геохронологічної шкали було одним з основних завдань у дослідженнях О. Ф. Скорик, як і відділу в цілому. Практично кожна дисертаційна робота, виконувана у відділі, включала проблематику палеобіоценотичну і стратиграфічну, що тим самим, підкреслювало комплексний характер палеозоологічних досліджень у співпраці з інститутами географії та геології НАН України. Матеріалами до таких узагальнювальних висновків завжди були фауністичні дані з окремих місцезнаходжень фауни, які отримувалися в результаті проведення польових експедиційних робіт, постійним учасником яких завжди була О. Ф. Скорик протягом всього часу її праці у палеонтологічному відділі ІЗАН/ННПМ.

Серед основних досліджених за участю О. Ф. Скорик фаун з місцезнаходжень півдня Східної Європи були: Черевичне, Жевахова гора, Крижанівка, Лузанівка, Більшовик, Протопопівка, Семибалка, Обухівка, Морозівка, Озерне, Котловина, Виноградівка, Етулія, Андріївка, Фрунзівка, Ногайськ, Тарханкут, Гуньки, Матвіївка, Каїри, Карай Дубина, серія захоронень Кучургану, Тилигулу та Криму (Крохмаль & Рековец 2010).

Чесноти, захоплення, суспільна робота, відзнаки

Олександра Федорівна увійшла до грона палеотеріологів країни і світу, завдяки своїм старанням та багатолітній співпраці з В. О. Топачевським, як вимоглива до себе і чуйна співробітниця палеонтологічного відділу ННПМ НАН України. Займалася проєктуванням експозиції та оформленням вітрин палеонтологічного відділу, допомагала у препаруванні та реставрації експонатів, монтуванні скелетів, визначенні та укомплектуванні матеріалів для відповідної частини мікротеріологічної експозиції, готувала текстові інформаційні матеріали до експонатів, формувала загальну композиційність вітрин, дбала про постійне оновлення експозиції згідно з вимогами часу.

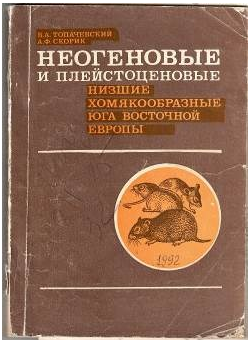

Рис. 2. О. Ф. Скорик та В. І. Свистун на роботі. 1982 р. Фото з архіву Л. Рековця.

Рис. 3. Обкладинка монографії «Неогенові та плейстоценові нижчі хом'якоподібні півдня Східної Європи». 1992 р.

Обов'язком її було впорядкування й утримання в належному стані фондових наукових матеріалів, а також проведення екскурсій по палеонтологічному музею для відвідувачів. Брала активну участь у профспілковій діяльності ІЗАН та ННПМ. Її праця неодноразово відмічена нагородами й грамотами, їй вручено медалі «В пам'ять про 1500-річчя Києва» та «Ветеран праці». Досягши пенсійного віку, Олександра Федорівна продовжила працю у відділі за контрактом і працювала в ньому майже до кінця свого життя.

Література

Крохмаль, А. И., Л. И. Рековец. 2010. *Местонахождения мелких млекопитающих плейстоцена Украины и сопредельных территорий*. LAT&K, Київ, 1–330.

Скорик, А. Ф. 1972. Корнезубые безцементные полевки рода *Villanyia* позднемиоценовых отложений юга Украины. *Природная обстановка и фауны прошлого*, **6**: 35–50.

Скорик, А. Ф. 1979. Случаи остеопатологии у гиппарионов. *Вестник зоологии*, № 1: 75–76.

Топачевский, В. А. А. А. Скорик. 1967. Новый вид рода Доломис — Dolomys (Pliomys) ucrainicus sp. n. (Rodentia, Microtidae) — из верхнеплиоценовых отложений юга Украины. *Вестник зоологии*, № 1: 61–67.

Топачевский, В. А., А. Ф. Скорик. 1977. *Грызуны раннетаманской фауны Тилигульского разреза*. Наукова думка, Киев, 1–250.

Топачевский, В. А., А. Ф. Скорик. 1979. Систематический обзор позднемиоценовых и раннеплиоценовых грызунов (Mammalia, Rodentia) Северного Причерноморья. *Вестник зоологии*, № 6: 11–17.

Топачевский, В. А., А. Ф. Скорик. 1984. Первая находка ископаемых остатков косматых хомяков — Lophiomynae (Rodentia, Cricetidae). *Вестник зоологии*, № 2: 57–60.

Топачевский, В. А., А. Ф. Скорик, Л.И. Рековец. 1987. *Грызуны верхненеогеновых и раннеантропогеновых отложений Хаджибейского лимана.* Наукова думка, Киев, 1–207.

Топачевский, В. А., А. Ф. Скорик. 1992. *Неогеновые и плейстоценовые низшие хомякообразные юга Восточной Европы*. Наукова думка, Киев, 1–242.

Рековець Л., А. Ступак, В. Смаголь. **Олександра Федорівна Скорик — віланійна королева. —** Олександра Федорівна Скорик — дослідниця дрібних ссавців неогену та четвертинного періоду. Працювала з матеріалами місцезнаходжень Причорномор'я та Приазов'я території України. У співавторстві з В. О. Топачевським було опубліковано понад 30 статей та три монографії присвячені хом'якам, тушканчикам, мишоподібним та іншим дрібним ссавцям. Описала більш як 10 нових для науки видів зайцеподібних та гризунів. Активна учасниця палеонтологічних експозицій музею, зберігач і доглядач наукових палеотеріологічних фондів, автор деяких експозицій музею, відзначалась активністю в суспільній діяльності колективу та користувалась його визнанням і повагою.